

Fredagen den
21 april 1978

Fredagen den 21 april

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes av tredje vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 13 innevarande månad.

§ 2 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 29 april—den 30 maj 1978 för ordnande av angelägenheter i eget företag.

Stockholm den 20 april 1978

Sven Eric Åkerfeldt

Kammaren biföll denna ansökan.

Tredje vice talmannen anmälde att *Leif Zetterberg* (c) skulle inträda som ersättare för Sven Eric Åkerfeldt under hans ledighet från riksdagsman-nauppdraget.

§ 3 Om förstärkning av säkerhetsnivån vid riksförsäkringsväsendets datamaskincentral i Sundsvall

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO erhöll ordet för att besvara *Lennart Petterssons* (s) den 13 april anmälda fråga, 1977/78:407, och anförde:

Herr talman! Lennart Pettersson har frågat mig om regeringen avser att tillmötesgå riksförsäkringsverkets begäran om investeringar för en omedelbar förstärkning av säkerhetsnivån vid datamaskincentralen i Sundsvall.

Som svar på Lennart Petterssons fråga vill jag framhålla att datordriften vid riksförsäkringsverket sedan 1973 är helt samlad till en byggnad. Ytterligare en byggnad kommer att tas i bruk i oktober i år. Därvid kommer datordriften att delas upp på två byggnader. När den nya byggnaden tas i bruk, kommer skyddet mot brand och andra katastroftillbud att väsentligt förstärkas. Fortfarande kommer dock koncentrationen av datordriften till en ort och till två näraliggande byggnader att innebära vissa nackdelar, bl. a. när det gäller katastrofskyddet. I vad mån dessa är så allvarliga att datordriften bör omorganiseras och spridas på flera driftställen ingår bland de frågor som den s. k. ALLFA-utredningen (utredning om ADB inom den allmänna försäkringen m. m. S 1977:10) håller på att utreda. Lennart Pettersson är ju själv

*Om förstärkning
av säkerhetsnivån
vid riksförsäkrings-
väsendets datama-
skincentral i
Sundsvall*

Fredagen den
21 april 1978

*Om förstärkning
av säkerhetsnivån
vid riks försäkrings-
väsendets datama-
skincentral i
Sundsvall*

ledamot i utredningen och bör således väl känna till detta förhållande.

I samband med att den nya byggnaden tas i bruk och datordriften delas upp behöver viss ytterligare utrustning anskaffas för att säkerhetskraven skall tillgodoses. Vad som torde ha föranlett Lennart Petterssons fråga är att statskontoret, som svarar för anskaffning av ADB-utrustning i statsförvaltningen, har gjort en annan och mer återhållsam bedömning än riks försäkringsverket av hur mycket ytterligare utrustning som bör anskaffas när den nya byggnaden blir färdig.

Eftersom säkerhetsnivån för den ADB-verksamhet som nu är förlagd till riks försäkringsverket är en av de frågor som ALLFA-utredningen håller på att utreda har budgetdepartementet inhämtat utredningens synpunkter i det här aktuella anskaffningsärendet. ALLFA-utredningen har meddelat att den ännu inte är färdig med sitt utredningsarbete i denna del. Utredningen begär därför att få återkomma i ärendet. I avvaktan på detta avser regeringen redan nu besluta om anskaffning av sådan utrustning som både riks försäkringsverket och statskontoret anser behövs.

Jag vill också erinra om att riks försäkringsverket och statskontoret tillsammans håller på att utreda dessa frågor inom ramen för en översyn av riks försäkringsverkets ADB-kapacitet. Denna översyn beräknas vara färdig tift sommaren.

När resultat föreligger av pågående utredningsarbete inom ALLFA-utredningen, riks försäkringsverket och statskontoret, får behovet av ytterligare utrustning prövas.

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret, även om det inte är tillfredsställande från min synpunkt.

Inte minst säkerhetsfrågorna har ju spelat en betydande roll i den allmänna debatten om riks försäkringsverkets datasystem. Det har förekommit en hel del oro för vad som skulle kunna hända i samband med pensionsutbetalningar och annat, om exempelvis en mera omfattande brand trots allt skulle inträffa vid riks försäkringsverkets datacentral i Sundsvall. Skulle något sådant hända kan det bli mycket stora problem för landets pensionärer. Därför måste samhället göra extra garderingar även för händelser för vilka sannolikheten i och för sig är liten. I samband med att riks försäkringsverket nu får ytterligare en datahall till sitt förfogande ges också möjlighet att genom en relativt obetydlig extra investering på 3,1 miljoner väsentligt höja säkerhetsnivån när det gäller katastroftillbud i Sundsvall. Det här vill nu inte budgetministern och regeringen vara med om, utan man skjuter frågan framför sig.

Jag måste säga, herr Mundebo, att jag är förvånad, inte minst mot bakgrunden av de synpunkter som budgetministerns eget parti hade på säkerhetsfrågorna inom socialförsäkringssystemet i den senaste valrörelsen. Nu sitter ni ju vid regeringsmakten, och då är det tydligen inte så bråttom längre. Jag vill därför uppmana budgetministern att omedelbart ompröva sin

inställning i denna fråga. Jag tycker att ni är skyldiga både riksförsäkringsverket och landets försäkringstagare detta.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag vill försäkra Lennart Pettersson att jag lägger den allra största vikt vid att få bra lösningar på säkerhets- och sårbarhetsfrågor, och jag är glad över att också Lennart Pettersson lägger vikt vid detta. Men jag vill ha ett så väl genomarbetat underlag som möjligt för beslut. När berörda myndigheter här säger att de behöver ytterligare granska det förslag som finns, tycker jag att de bör få den chansen. Så snart vi har gått igenom alla aspekter skall vi fatta ett beslut, men i dagsläget har vi inte underlag för att göra det.

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Herr Mundebo säger att han lägger den allra största vikt vid säkerhetsfrågorna när det gäller datacentralen i Sundsvall. Det är ju alldeles utmärkt, herr Mundebo, men handla då efter den inställningen! Han säger vidare att han vill ha ett så bra underlag som möjligt för att kunna agera. Men låt bara inte det bästa bli det godas fiende! Skall man fortsätta att utreda detta, blir det helt enkelt så att man skjuter problemen med skyddet mot katastroftillbud framför sig.

Herr Mundebo pekar vidare på att berörda myndigheter säger att ytterligare utredningar skall göras. Låt mig erinra herr Mundebo om att den mest berörda myndigheten i detta sammanhang, nämligen riksförsäkringsverket, säger att det är dags att gå till beslut i denna fråga. Det är vi skyldiga landets försäkringstagare och pensionärer. Gör så, herr Mundebo!

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Men statskontoret är ju, som Lennart Pettersson väl vet, statsförvaltningens huvudorgan för datorfrågor. Om detta verk vill ytterligare granska det förslag som nu föreligger och inriktningen är att denna granskning skall ske så snabbt som möjligt, låt det då under några veckor och månader få göra detta! Huvudsaken är ju att vi får bra lösningar och att vi får dem snabbt. Jag har nu ett par gånger försäkrat att så skall bli fallet.

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Det är helt enkelt så, herr Mundebo, att riksförsäkringsverket och statskontoret har olika uppfattningar i denna fråga, efter betydande utredningsarbete. Denna fråga har nu utretts länge nog, och jag kan inte betrakta ett fortsatt utredande som annat än en ren undanmanöver.

Jag har talat med företrädare för riksförsäkringsverket om detta, och de menar att allt som man behöver veta i denna fråga redan finns tillgängligt. Sakuppgifterna finns, men vad som nu saknas är ett ställningstagande på regeringsnivå.

Regeringen har dessutom i andra sammanhang inte visat sig i alla lägen följa statskontorets uppfattning. Varför skall man då i denna situation, där säkerheten står på spel, vara så hjärtnupen?

Nr 127

Fredagen den
21 april 1978

*Om förstärkning
av säkerhetsnivån
vid riksförsäkrings-
väsendets datama-
skincentral i
Sundsvall*

Fredagen den
21 april 1978

*Om åtgärder mot
valutaspekulationer*

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag har inte sagt att vi skall följa det ena eller det andra ämbetsverkets uppfattning. Jag har sagt att vi vill ha ett bra underlag för ett klokt beslut.

LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara konstatera att vad statskontoret förordar i sin skrivelse till regeringen är den uppskovslinje som herr Mundebo nu argumenterar för.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om åtgärder mot valutaspekulationer

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN erhöll ordet för att besvara *Carl-Henrik Hermanssons* (vpk) den 31 mars anmälda interpellation, 1977/78:154, till statsministern, och anförde:

Herr talman! I en interpellation till statsministern har Carl-Henrik Hermansson frågat vilka möjligheter regeringen resp. riksbanken hade att ingripa mot "spekulationen i en devalvering av kronan sommaren 1977", varför icke dessa möjligheter tillgreps och vilka åtgärder som förbereds för att effektivt möta en liknande situation. Med hänsyn till den arbetsfördelning som råder inom regeringen har det ankommit på mig att besvara interpellationen.

Innan jag tar upp de av Carl-Henrik Hermansson ställda konkreta frågorna, vill jag med några ord beröra bakgrunden till hans frågor samt de slutsatser som föranlett honom att ställa frågorna.

Att ett land tvingas tillgripa devalveringsåtgärder beror på att dess ekonomi kommit i obalans gentemot omvärlden. Detta kan ta sig uttryck i en alltför snabb kostnads- och prisutveckling, i därav föranledda svårigheter att konkurrera på världsmarknaden och i växande handels- och bytesbalansunderskott. När sådana tecken till obalans alltmer förstärks, kommer ofrånkomligen förväntningar om en kommande nedskrivning av valutans värde. Dyliga förväntningar måste självfallet leda till olika dispositioner för att undvika de förluster som kan uppkomma i samband med kursjusteringen.

Det är vanskligt att med säkerhet bedöma huruvida och i vilken grad dyliga dispositioner kan sägas medföra vinster eller förluster för folkhushållet. De av Carl-Henrik Hermansson åberopade skribenterna i tidskriften *Ekonomisk Debatt* har kommit till slutsatsen att det förväntningsstyrda valutautflödet i somras skulle ha uppgått till 6 å 8,5 miljarder kronor, och en motsvarande dispositionsvinst på 600–850 milj. kr. skulle ha uppkommit med en lika stor förlust "för i sista hand skattebetalarna". En grov kalkyl av liknande valutadispositioner under valutakrisen sensommaren 1976 pekar på att dessa också då skulle ha uppgått till högst betydande belopp.

Det bör observeras att en betydande del av dylika förväntningsstyrda dispositioner motsvaras av en utebliven upplåning av svenska företag och kommuner. Det är självfallet naturligt att i ett osäkert valutaläge blivande låntagare iakttar stor försiktighet då det gäller att uppta utländska lån. Detta är fullt lagligt, och det kan inte heller anses moraliskt förkastligt att sådan försiktighet iakttas. De förluster som dylika dispositioner skulle kunna sägas förorsaka riksbanken motsvaras alltså av *uteblivna förluster* inom andra delar av svensk ekonomi.

En fördjupad analys av de riksbanksförluster som berörda författare anger till 600–850 milj. kr. visar att den helt övervägande delen av den s. k. förlusten inte är en förlust sedd från hela nationens synpunkt utan en omfördelning av vinster och förluster mellan företag och kommuner å ena sidan och riksbanken å den andra. Frågan är emellertid om man i samhällsekonomiskt perspektiv kan tala om "förluster" över huvud taget. Helt avgörande för frågan är ju just bedömningen av devalveringsåtgärdens samhällsekonomiska effekter i stort. Växelkursnedskrivningar syftar till att förstärka konkurrenskraften, att öka produktionen och säkra välstånd och sysselsättning. Om inte betydande vinster för ekonomin i dess helhet var att påräkna, skulle självfallet devalveringsåtgärder icke tillgripas. Och det kan – vågar jag påstå – hävdas att den svenska regeringens åtgärder i detta hänseende medfört betydande vinster för hela folkhushållet.

I den av interpellanten åberopade artikeln redovisas tyvärr en mycket statisk och bokföringsmässig uppfattning om konsekvenserna av en valutanedskrivning och om de dispositioner som kommuner och företag vidtar i syfte att minska devalveringarnas negativa konsekvenser.

Det föreligger emellertid självfallet ett starkt intresse för att, när en devalveringsåtgärd framstår som ofrånkomlig och genomförs, den skall drabba alla så lika som möjligt. Graden av förväntningar eller – om man så vill – förutseende bör alltså inte få påverka storleken av de vinster eller förluster som enskilda eller kommuner åsamkas i just devalveringsögonblicket. Mot den bakgrunden anser jag att Carl-Henrik Hermanssons frågor är fullt motiverade.

Sverige är i hög grad beroende av en fri handel. Vårt handelsutbyte med andra länder är helt avgörande för vårt välstånd och vår sysselsättning. Fritt varuutbyte förutsätter fria betalningsrörelser mellan länderna. Ett viktigt led i OECD:s strävanden för världshandels främjande har följaktligen varit att undanröja de hinder för fria betalningsrörelser som olika länder uppställt. Sverige har anslutit sig till dessa strävanden och åtagit sig långtgående förpliktelser i det hänseendet.

Den svenska valutaregleringen är i första hand inriktad på finansiella krediter, transaktioner i samband med värdepapper och andra liknande kapitaltransaktioner. Men löpande betalningar, dvs. i första hand export- och importlikvider, är i stort sett befriade från annan kontroll än att de skall utföras genom valutabank. Skall valutaregleringen kunna fungera i praktiken, kan den – alldeles oavsett vilka förpliktelser vi åtagit oss gentemot omvärlden – knappast ges någon annan utformning. Vårt betalningsutbyte

Fredagen den
21 april 1978

*Om åtgärder mot
valutaspekulationer*

med utlandet är så omfattande att en myndighetskontroll av varje enskild transaktion är utesluten. En så rigorös valutareglering skulle skapa utomordentligt stora svårigheter för kontrollmyndigheterna och i allra högsta grad försvåra Sveriges handel med omvärlden.

Den frihet för kommersiella betalningar som jag här berört gäller emellertid endast då normala betalningsvillkor tillämpas. Om en viss betalning avviker från dessa villkor, krävs riksbankens tillstånd. Icke heller får anstånd med betalning medges, såvitt annat inte följer av handelsbruk. I så måtto föreligger alltså möjligheter att ingripa mot det slags förfarande som interpellanten avser. Om sålunda en svensk exportör i ett kontrakt bundit sig för en viss ordning för hemtagande av utländsk likvid men därefter ger betalningsanstånd för att avvakta en väntad svensk devalvering, är detta i princip inte tillåtet.

Någon möjlighet föreligger däremot inte att ingripa för det fall att en svensk importör som har en valutaskuld i utländsk valuta tidigarelägger sin betalning inför en förväntad devalvering. I det hänseendet kan alltså sägas föreligga en brist på konsekvens i valutaförordningen. Detta är en fråga som övervägs i den kommitté för översyn av valutaregleringen i dess helhet som på mitt förslag tillsatts.

Det bör emellertid beaktas att det inte finns någon möjlighet att ingripa mot valutaflöden av det här slaget när dessa pågår. Först i efterhand kan sanktioner vidtas, om det kan påvisas att gällande bestämmelser överträtts. Självfallet verkar dylika sanktionsmöjligheter i viss mån avhållande på åtgärder som strider mot valutaförordningens bestämmelser.

Under sommaren 1977 vidtogs vissa åtgärder för att hejda vad som framstod som maskerad valutaspekulation. För att förebygga att privatpersoner skulle inköpa större belopp av utländsk valuta i olika banker införde riksbanken anmälningsskyldighet för allmänhetens inköp av utländska sedlar till ett värde av 2 000 kr. Tidigare förelåg sådan skyldighet då beloppet uppgick till 6 000 kr. Den kontroll som i efterhand gjorts av det material som sammanställts på grundval av anmälningarna har emellertid visat att några överträdelser icke förekommit sedan reglerna skärptes.

Min bedömning av valutaregleringens möjligheter att verka inom de områden interpellanten berört och mitt svar på hans frågor blir sammanfattningsvis följande.

I stort sett saknas f. n. möjligheter att ingripa i syfte att förhindra en tidigare- eller senareläggning inför en förväntad devalvering av kommersiella betalningsrörelser. Varken riksbanken eller regeringen hade alltså möjlighet att inom ramen av gällande valutalagstiftning få ytterligare kontroll över valutaflödet. Om fritt handelsutbyte skall upprätthållas och härav betingad handlingsfrihet skall kunna råda, torde det vara svårt att bygga ut ett kontrollsystem av det slag interpellanten tycks åsyfta. I vad mån kontrollen kan förbättras övervägs emellertid f. n. av den valutaregleringsutredning som jag nyss talade om.

Låt mig till sist än en gång påminna om att den nya regeringen tillträdde mitt i en akut valutakris hösten 1976 och fick överta en samhällsekonomi i

obalans. Skall förväntningsstyrda valutaflöden undvikas, är det nödvändigt att bedriva en sådan stabiliseringspolitik att vår ekonomi inte än en gång råkar in i den situation som uppkom till följd av den ekonomiska politik som fördes innan den nya regeringen tillträdde.

De devalveringsåtgärder den svenska regeringen vidtagit har visat sig vara framgångsrika. Utträdet ur den europeiska valutaormen har gjort det möjligt att utan påfrestningar hålla den svenska kronans effektiva kurs stabil, trots att utvecklingen på den internationella valutamarknaden under det senaste halvåret varit minst sagt dramatisk.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar ekonomiministern för det utförliga svaret. Det finns många frågor som kan diskuteras i samband med devalveringen av kronan i augusti förra året. Det gäller värderingen av de ekonomiska verkningarna av devalveringen. Det gäller sådana omständigheter i samband med utvecklingen före devalveringen som diskuterades under riksdagens granskningsdebatt tidigare i veckan. Jag skall emellertid här strikt begränsa mig till de problem som tagits upp i interpellationen och som gäller s. k. förväntningsstyrda valutarörelser samt möjligheterna för statsmakterna att komma till rätta med sådana.

Själva begreppet "förväntningsstyrda valutarörelser" har, såsom framgår av interpellationens text, hämtats från den undersökning som utförts av två till riksbankens ekonomiska avdelning knutna ekonomer, Thomas Franzén och Magnus Ugglå. Undersökningen har publicerats i en artikel i Ekonomisk Debatt nr 2 år 1978. Där betonas att för de åsikter som framförs i artikeln svarar författarna själva.

Detta är, såvitt jag vet, den enda utförliga undersökning som hittills utförts av omständigheterna i samband med devalveringen i augusti förra året. Det är en strikt vetenskaplig undersökning av enligt min mening hög klass. Då det förekommer en del kritiska omdömen om undersökningen i interpellationssvaret och dessutom gjordes en del ovederhäftiga utfall mot densamma i riksdagens granskningsdebatt, är det nödvändigt att relativt utförligt återge dess innehåll.

De båda författarna påpekar inledningsvis att de inte åtagit sig uppgiften att utröna om det förekommit valutarörelser som varit olagliga eller omoraliska. De undersöker helt enkelt förekomsten av förväntningsstyrda valutarörelser, varmed avses "de valutaflöden vilka påverkar valutareserven och som kommer till stånd enbart därför att man förväntar en växelkursjustering".

Förväntningsstyrda valutarörelser kan vara resultat av både svenska och utländska företags agerande. De är också resultat av både aktivitet och passivitet. Inom det utrymme som ges av valutaregleringen kan företagen vidta en rad åtgärder för att gardera sig inför en förväntad växelkursjustering, detta trots att kortfristiga kapitaltransaktioner, vilka endast betingas av valutakursförväntningar, i princip är förbjudna. Vilka möjligheter har då företagen till valutadispositioner?

En svensk importör som har en varuskuld i utländsk valuta kan inför en

*Om åtgärder mot
valutaspekulationer*

förväntad devalvering tidigarelägga sin betalning, så att den äger rum medan kronan ännu har ett högt värde. Det tjänar han på. Efter devalveringen åtgår det ju fler kronor för att betala skulden. Resultatet blir emellertid ett utflöde ur valutareserven.

På motsvarande sätt tjänar en utländsk importör som har varuskulder i svensk valuta på att senarelägga betalningen av sina skulder.

Sådana förskjutningar i kredittiderna i utrikeshandeln kan ha avsevärda effekter på valutareserven. Enbart en veckas oförmånlig förskjutning i export- och importkrediter leder till en minskning i valutareserven med ungefär 3,5 miljarder kronor.

Svenska företag som handlar med utlandet kan normalt göra förtjänster på en devalvering endast genom att förskjuta betalningar i *utländsk* valuta. Enligt 1973 års tullenkät faktureras ca tre fjärdedelar av importen och ungefär en tredjedel av exporten i utländsk valuta. En svensk importör kan utan hinder av gällande bestämmelser i stort sett själv välja tidpunkt för betalning så länge kredittiderna överensstämmer med vad man kallar "normalt handelsbruk". En förutsättning är dock att varan är levererad. För svenska exportörer gäller att de omedelbart skall föra hem sina exportlikvider till Sverige.

Det finns svårigheter att exakt fastställa huruvida kredittider överensstämmer med normalt handelsbruk. Detta gäller kanske särskilt vid transaktioner mellan koncernföretag. Möjligheterna att via betalningsförskjutningar dra nytta av en växelkursförändring är speciellt stora för koncerner med dotterbolag i flera länder. Det bör erinras om att 1973 utgjorde ca 30 % av exporten och ca 25 % av importen handel inom sådana koncerner. Vid export/import inom en sådan koncern påverkar inte valet av kontraktvaluta koncernens möjligheter att dra nytta av t. ex. en svensk devalvering. Det centrala i sammanhanget är att omväxling sker till utländsk valuta. Genom att stora svenska koncerner väger så tungt i utrikeshandeln kan fullt lagliga betalningsförskjutningar som vidtages av sådana koncerner leda till ett betydande valutautflöde, påpekar de båda författarna i Ekonomisk Debatt.

I syfte att förskjuta export- och importbetalningarna kan företagen även påverka leveranserna av varor till och från utlandet. Det finns tecken som tyder på att sådana förskjutningar av varuleveranserna ägde rum under sommaren 1977. Handelsbalansen uppvisade under månaderna före devalveringen historiskt sett mycket stora underskott.

Även förskjutningar i upplåningsaktiviteten i utlandet kan få avsevärda effekter på valutareserven. När man väntar en devalvering av den svenska kronan finns det stor anledning att förskjuta tidpunkten för planerad utlandsupplåning till efter devalveringen. För samma upplånade enheter utländsk valuta får man ju då fler svenska kronor. Sådana förskjutningar leder till ett valutautflöde i jämförelse med om man inte förväntat en devalvering. Kommunernas och den privata sektorns utlandsupplåning dämpades kraftigt under perioden juni-augusti i fjol för att därefter ånyo ta fart.

Det finns också andra former för förväntningsstyrda valutautflöden än de

anförda. Under juli och augusti ägde t. ex. rum ett stort utflöde av resevaluta. Den del av detta utflöde som kan betecknas som förväntningsstyrkt har uppskattats till ca 200 milj. kr.

Företag och kommuner har i viss utsträckning möjligheter att gardera sig mot valutakursändringar genom att placera medel i utländsk valuta i svensk bank i s. k. valutakonton. Eftersom dessa tillgodohavanden inte räknas in i valutareserven innebär utnyttjandet av denna möjlighet en avtappning av valutareserven jämfört med om man växlat in valutorna. Statistiken visar att behållningen på valutakonton för s. k. valutainlämning efter att ha minskat med ca 100 milj. kr. per månad under årets fem första månader i fjol under juli t. o. m. den 23 augusti ökade med över en halv miljard kronor. Därefter kom en stark minskning.

Franzén och Ugglå har sökt beräkna den totala omfattningen av de förväntningsbetingade valutautflödena genom att jämföra den faktiska ändringen i valutareserven med vad man kan beteckna som en normal betalningsbalans. De betonar att en sådan beräkning givetvis blir mycket osäker. Den metod de använder gör att de beräknade värdena för de förväntningsstyrda valutautflödena genomgående blir för låga.

Det resultat de redovisar är att skillnaden mellan den faktiska och den "normala" ändringen av valutareserven uppgår till mellan 6 och 8,5 miljarder, vilket kan tas som en uppskattning av det förväntningsstyrda valutautflödet. Denna kalkyl tar inte hänsyn till att bytesbalansen kan ha påverkats av förväntningarna om valutakursändringar, vilket ger en tendens till underskattning av valutautflödet. Minskningen i valutareserven skulle också ha varit betydligt större om inte statens och riksbankens upplåning motverkat utflödet.

Ekonomiministern säger i interpellationssvaret att i den artikel jag här refererat "redovisas tyvärr en mycket statisk och bokföringsmässig uppfattning" om konsekvenserna av en valutanedskrivning och om de dispositioner företagen vidtagit. Det är ett i hög grad egendomligt omdöme. Artikeln är ju en analys av de förväntningsstyrda valutarörelserna sommaren 1977. Om herr Bohman menar att de bägge författarna borde ha skildrat alla konsekvenser av och omkring devalveringen, så bör två saker påpekas: för det första att de inte ställt sig denna uppgift, för det andra att den t. v. bara kan genomföras av profeter, inte av ekonomer och statistiker.

Den redovisade undersökningen är i själva verket dynamisk och inte – med den vanliga användningen av detta begrepp – statisk. Jag ber vänligen herr Bohman att ta tillbaka sitt förhastade omdöme. I annat fall kommer jag och andra naturligtvis att förkasta hans nästa nationalbudget resp. statsbudget enbart av den grunden att de redovisar "en statisk och bokföringsmässig uppfattning".

Vad betyder nu detta förväntningsstyrda valutautflöde på mellan 6 och 8,5 miljarder kronor under sommarmånaderna 1977? Först och främst innebar det naturligtvis en utomordentligt stark belastning på riksbanken och på valutareserven. Det innebar också en påfrestning på näringslivets likviditet. Det påverkade, såvitt jag kan förstå, också politiken och beslutet om en

Fredagen den
21 april 1978

*Om åtgärder mot
valutaspekulationer*

devalvering och dess storlek.

Det innebar emellertid också att grupper i Sverige och i utlandet gjorde vinster, medan andra gjorde förluster. Det förväntningsstyrda valutautflödet under tremånadersperioden före devalveringen uppgick till minst mellan 6 och 8,5 miljarder kronor. Eftersom den effektiva devalveringen uppgick till 10 % blev resultatförbättringen för de företag och andra som vidtagit valutadispositioner totalt 600–850 milj. kr.

Kalkylen omfattar endast de fördelar företag och kommuner erhållit genom förväntningsstyrda valutadispositioner, inte verkningarna av själva devalveringen. Vad man kan kalla "dispositionsvinster" har gått till såväl svenska som utländska företag. De består både av sådant som man i dagligt tal menar med vinster och av uteblivna förluster.

Den svenska riksbanken har fått "betala" dessa "dispositionsvinster". Riksbankens vinst är föremål för utdelning till staten. Det kan alltså sägas vara "skattebetalarna" som i sista hand betalar företagens "dispositionsvinster" i samband med devalveringen, skriver de båda författarna.

Ekonomiministern söker i sitt interpellationssvar förneka att någon gjort några förluster över huvud taget i samband med det omfattande valutautflödet. Devalveringen har lett till vinster för hela folkhushållet, säger han. Men devalveringens totala verkningar kan ännu inte bedömas, som jag redan betonat. Och det är ju heller inte det den åberopade artikeln diskuterar och som jag tagit upp i min interpellation. Det är de förluster riksbanken/skattebetalarna gjorde i samband med det förväntningsstyrda valutautflödet och som motsvarades av vinster på andra håll. I en annan mening i interpellationssvaret talar också herr Bohman om "en omfördelning av vinster och förluster mellan företag och kommuner å ena sidan och riksbanken å den andra". Ja, just det, det är detta det handlar om. Varför är ekonomiministern så förtvivlat rädd att medge att särskilt vissa kapitalgrupper gjorde stora vinster under månaderna före devalveringen genom vad jag med rätt ord vill kalla spekulation i den svenska kronan? En del av det som hände kan kallas försök att rädda sig från förluster, men en mycket betydande del av valutaflödet var ren spekulation i att göra vinster på en förväntad delvalvering av kronan. Då har vi ändå hittills talat om det som försiggick inom valutaregleringens ram. Därtill förekom säkerligen också spekulationer utanför valutaregleringens såväl anda och mening som paragrafer.

Ekonomiministern ger ett erkännande till frågorna i interpellationen som jag naturligtvis tar ad notam. Om en devalveringsåtgärd genomförs skall den drabba alla så lika som möjligt, säger han, och fortsätter: "Graden av förväntningar eller – om man så vill – förutseende bör alltså inte få påverka storleken av de vinster eller förluster som enskilda eller kommuner åsamkas i devalveringsögonblicket." Det är ett uttalande som avslöjar en ideologisk blindhet inför verkligheten. De vanliga löntagarna, pensionärerna, barnfamiljerna har inga möjligheter att delta i valutaspekulation och visa sådant "förutseende" – ett i viss mån cyniskt uttryck, som herr Bohman här använder. Det är förbehållet de stora företagen och den lilla gruppen av stora kapitalägare. Det är också de som gjort vinsterna på spekulatören.

Några möjligheter för regeringen eller riksbanken att ingripa för att få kontroll över valutaflödet fanns enligt ekonomiministern i stort sett inte. Det enda han kan hänvisa till är den skärpning av anmälningsskyldigheten för allmänhetens inköp av utländska sedlar som vidtogs.

Jag anser att ekonomiministern underskattar de möjligheter till ingripanden som fanns. Man borde ha ingripit och skärpt de bestämmelser som gäller för valutabankernas tillstånd att driva handel med utländska betalningsmedel och fordringar. Man borde också ha skärpt kontrollen av företagens betalningar och särskilt av de stora multinationella koncernernas transaktioner över gränserna. Herr Bohman säger ju också på ett ställe i sitt svar att det finns vissa sådana möjligheter att ingripa, men jag har inte sett dokumenterat någonstans att sådana möjligheter verkligen utnyttjades.

Herr Bohman säger slutligen att en del frågor om förbättring av kontrollen övervägs av den tillsatta valutaregleringsutredningen. Jag skulle känna mig lugnare inför resultatet av den utredningen om det inte varit så att dess direktiv i vissa stycken kan fattas som förord för en ännu större slapphet än f. n. när det gäller kontrollen över de utrikes betalningarna.

Herr talman! Jag vill ställa några avslutande frågor till ekonomiministern:

1. Varför är ekonomiministern så obenägen att medge att vissa gjorde vinster, som måste betalas av andra, genom det stora förväntningsstyrda valutaflödet sommaren 1977?

2. Är ekonomiministern anhängare av eller motståndare till en ökad samhällskontroll över allmänhetens och företagens utlandstransaktioner?

3. Vilka övriga åtgärder förbereder regeringen för att motverka och stoppa valutaflykten?

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Herr Hermansson har till mig i sin interpellation ställt tre konkreta frågor. På dessa konkreta frågor har han också fått konkreta svar. Men herr Hermansson är som vanligt inte nöjd utan tycker det är trevligare att till riksdagens protokoll få läsa in en stor del av innehållet i en artikel som två tjänstemän i riksbanken har skrivit i tidskriften Ekonomisk Debatt. Jag vill självfallet stryka under att den artikeln får stå för författarna själva – bakom den står inte riksbanken, inte riksbanksfullmäktige, inte riksgäldskontoret och inte riksgäldsfullmäktige.

Mycket kan sägas om den artikeln, inte minst om de slutsatser som dras att det är skattebetalarna som har fått stå för ruljangsen. Jag har något berört artikelns innehåll i mitt svar, men jag tycker inte att det är min sak att recensera vad två privatpersoner skriver i en tidskrift – det får väl ske i annat sammanhang. Herr Hermansson vänder sig mot att jag säger att artikeln är statisk och bokföringsmässig och menar att den i stället är dynamisk – med den terminologi som jag har använt skulle man också underkänna våra finansplaner och våra budgetpropositioner, säger herr Hermansson. Men skulle vi skriva dem på det sätt som den här artikeln är skriven, skulle det vara väldigt oroande.

Fredagen den
21 april 1978

*Om åtgärder mot
valutaspekulationer*

Valutareseven är ett slags buffert, ett slags clearingkassa. När samhälls-ekonomi utsätts för påfrestningar, när samhälls-ekonomi är i obalans, ställs naturligtvis anspråken på denna clearingkassa högre än när samhälls-ekonomi är i balans. Det är en förklaring till att det i det osäkerhetsläge som rådde på sommaren rann ut pengar. När det osäkerhetsläget upphörde kom pengarna också tillbaka.

Jag bestrider fortfarande att man kan använda begreppet förluster med den innebörd som herr Hermansson lägger in i det. Jag har inte påstått att devalveringen inte för vissa personer och vissa kommuner kan ha medfört förluster, men jag har påstått att den också har lett till uteblivna förluster för många andra, vilket kan betraktas som vinster. Och jag har sagt att saldot för hela samhälls-ekonomi är positivt. De s. k. vinsterna – för att använda herr Hermanssons terminologi – ”betalas” inte av andra.

Den moraliserande syn som herr Hermansson har på de s. k. förväntningsstyrda dispositionerna tycker jag är litet egendomlig. Om herr Hermansson var övertygad om att priserna på vissa varor nästa vecka skulle höjas, skulle det förvåna mig om han av något slags idealitet underlät att göra behövliga inköp den här veckan. Och om herr Hermansson hade klart för sig att priserna nästa vecka skulle sjunka, skulle det förvåna mig om inte herr Hermansson efter måttet av sin förmåga skulle senarelägga sina inköp. Om det skall kallas spekulation eller klokt förutseende, en klok ekonomi, kan man ha skilda meningar om, men att herr Hermansson skulle handla på det sätt som jag här har skisserat utgår jag från.

Men eftersom herr Hermansson gick djupare in i problematiken än vad som var motiverat av själva frågorna, så låt mig spalta upp vad det kan vara fråga om. Jag skall därvid delvis använda herr Hermanssons egen metod.

Det första fallet är att en svensk importör som har en varuskuld i utländsk valuta tidigarelägger sin betalning så att den äger rum medan kronan ännu har ett högre värde. Efter devalveringen får han alltså betala mer.

Det andra fallet är att en exportör som har en fordran i utländsk valuta senarelägger hemtagningen av skulden tills devalveringen har ägt rum.

Ett tredje fall är att företag och kommuner som planerar att uppta lån utomlands väntar med att ta upp de lånen tills de bättre kan bedöma situationen.

Ett fjärde fall är att turister som reser till Kanarieöarna eller till någon annan plats gör uppköp av resevaluta till stora belopp. Går de till olika banker kan beloppen bli rätt stora, eftersom det inte märks, om man inte inför särskilda regler, hur stora beloppen blir.

Ett femte fall är att företag kan göra insättningar av utländsk valuta på s. k. valutakonto i svensk bank.

Herr Hermansson menar att regeringen kraftfullare borde ha ingripit mot sådant här handlande, som han hela tiden kallar spekulation. Men den verklighet vi lever i är inte fullt så enkel som Carl-Henrik Hermansson vill framställa den. Jag har redan i mitt svar påvisat att om vi lever i en fri marknadsekonomi – vilket jag anser att vi skall göra men som herr Hermansson brukar anse att vi inte skall göra – och om vi skall ha en fri och

öppen handel med omvärlden, vilket vi bör ha eftersom Sverige är beroende av export, så finns det gränser för hur man kan styra betalningsrörelserna. Dessa är beroende av det fria handelsutbytet. Riksbankens möjligheter att ingripa är alltså begränsade, och de regleras av den valutalagstiftning som riksdagen har fattat beslut om.

Det finns inga andra typer av åtgärder att tillgripa än de som svensk lagstiftning medger. Skall vi ha en rättsordning här i landet är både regering, riksbank och vanliga medborgare skyldiga att följa lagreglerna. De här aktuella lagreglerna är begränsande dels därför att vi har vissa konventioner med omvärlden, dels därför att vi lever i en marknadsekonomi med fritt handelsutbyte.

Eftersom herr Hermansson här riktat sin kritik mot regeringen vill jag tala om för herr Hermansson, om han inte redan vet det, att det är riksbanken som ingriper. Riksbanksledningen är en parlamentariskt tillsatt församling – riksbanksfullmäktige – och det är alltså inte regeringen som har ansvaret för den valutavårdande verksamheten i Sverige.

Så kommer vi till de här fem fallen.

Det är i dag inte olagligt för en importör som har en skuld i utländsk valuta att tidigarelägga betalningen av denna, dvs. betala skulden tidigare än han är skyldig att göra. Och varför skulle det vara det?

Det torde vara olagligt – men det är tveksamt – för en exportör som har en fordran i utländsk valuta att senarelägga hemtagningen av denna valuta, dvs. att ge den utländske gäldenären anstånd med betalningen. Rättsläget i det hänseendet är inte helt klart. Den bestämmelse som det här är fråga om finns i valutaförordningens 10 §, som tillkom 1940 och som avsåg att reglera andra förhållanden än de jag nu talar om. Men även om denna lagbestämmelse är tillämplig kan den inte tillgripas för att förhindra att sådana åtgärder vidtas i en situation med ett spänt valutaläge. Vad man kan göra är att i efterhand undersöka om någon överträtt bestämmelserna och då sätta i gång med en utredning. Visar denna att vederbörande överträtt bestämmelserna, kan man väcka åtal och kräva straff.

Jag har i mitt svar sagt att det föreligger en viss motsägelse mellan de två bestämmelser jag här berört. Det torde alltså vara förbjudet att senarelägga hemtagning av valuta men tillåtet att tidigarelägga betalning. Detta är en fråga som – det framhåller jag också i mitt svar – den sittande valutareglingsutredningen har att studera. Den skall alltså på vanligt sätt i god ordning undersöka om vi bör ändra lagstiftningen i det ena eller andra hänseendet.

Vad sedan gäller frågan om senareläggning av upplåning i utlandet säger det sig självt att det här inte finns några möjligheter att ingripa. Låt oss anta att Stockholms kommun avser att uppta ett lån utomlands och att detta kommer till regeringens eller – vilket är riktigare – riksbankens kännedom. Menar Carl-Henrik Hermansson verkligen att vi i ett läge då vi överväger devalvering skulle ha tvingat Stockholms kommun att ta upp lånet och få stå för den devalveringsförlust som detta skulle ha medfört för Stockholms kommun och Stockholms skattebetalare, för att än en gång komma tillbaka

Fredagen den
21 april 1978

*Om åtgärder mot
valutaspekulationer*

till dessa?

Då det gäller uppköp av resevaluta ingrep riksbanken, som jag redan har sagt, genom att sänka gränsen för anmälningsplikt. Det visade sig vid en kontroll att någon överträdelse inte hade förekommit.

Sedan till valutakontona. Avsikten med dem är ju att företag som har mottagit likvid, t. ex. i dollar, i sin ordinarie affärsverksamhet och som vet att de inom kort tid får en fordran i dollar, inte först skall behöva växla in dessa dollar i kronor för att strax därefter åter köpa dollar i svensk valuta, med de kostnader det medför. Det är naturligtvis bättre att kunna ha likviden kvar tills det blir aktuellt att använda pengarna.

De här kontona ger ingen ränta, och därför binder man naturligtvis inte under normala förhållanden medel på sådana konton under längre tid. Det torde ha funnits möjligheter för riksbanken att vidta åtgärder mot insättningar av det här slaget. Man skulle t. ex. ha kunnat införa en avgiftsbeläggning, men man skulle i så fall för det första ha drabbat fullständigt legitima användningar av dessa konton och för det andra ha givit ett ganska klart besked om att man funderar på att lägga om kursen. Varför skulle man annars gå in och vidta åtgärder mot företag som har pengar på sådana här räntefria konton? Det blir fråga om ett tveeggat svärd om man gör ingrepp av det slag som man kunde ha gjort, men i så fall kanske man skulle ha förlorat mera än vad man eventuellt skulle ha vunnit.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Herr Bohman ville inte svara på de tre frågor jag ställde till honom i mitt första anförande. Han tror att jag ställer frågor för att jag tycker det är trevligt att göra det i riksdagen. Det kan man diskutera. Men allra trevligast är om man får svar på de frågor man ställer. Bortsett från trevligheten och otrevligheten tror jag det är av värde för allmänheten att få svar på de tre frågor jag ställde i mitt första anförande.

Herr Bohmans allmänna inställning till de problem jag vill diskutera är att ingenting egentligen hade varit möjligt att göra. Sådan är kapitalismen, tycks ekonomiministern mena. I själva verket är också händelserna under sommaren 1977 i samband med devalveringen mycket illustrativa för det kapitalistiska systemets fördelningsmekanismer och de villkor under vilka politiken utspelas. Men jag anser ändå att det borde ha funnits vissa möjligheter för en annan politik, och framför allt bör det finnas möjligheter för en annan politik i framtiden, om man inför förändringar i de regler som gäller på valutaområdet.

Herr Bohman har också tillsatt en särskild utredning om dessa frågor. Det tyder på att också han är av den meningen att vissa förändringar skulle vara möjliga. Nu kan man, som jag förut sade, av vissa uttalanden i utredningsdirektiven tyvärr dra slutsatsen att han vill ha en ökad slapphet – det som ibland kallas liberalisering – när det gäller valutabestämmelserna. Men å andra sidan lämnar direktiven, såvitt jag har kunnat finna vid en genomläsning, också möjligheter att genomföra en skärpning på vissa områden.

Herr Bohman ville inte recensera den artikel jag anförde, och det är

naturligtvis hans egen sak. Men jag tycker heller inte att vare sig herr Bohman eller exempelvis riksbanksfullmäktiges vice ordförande, som skedde här i kammaren i onsdags, bör uttala förklenande omdömen om artikeln. Jag tycker de i stället borde vara tacksamma för att det gjorts ett försök till undersökning av vad som verkligen försiggick sommaren 1977, eftersom, såvitt jag vet, ingen annan instans har tagit initiativet till en sådan undersökning eller i varje fall hittills lagt fram något material.

Ekonomiministern menar att det är ett felaktigt synsätt jag anlägger när jag talar om vinster och förluster i samband med devalveringen. Han tycks mena att de vinster som vissa grupper gjort i själva verket inte betalas av andra. Frågan är vem som då betalar dem. Är det himlen som betalar dem, är det utlandet eller är det några mystiska krafter över huvud taget? Såvitt jag förstår är de här frågorna rätt enkla. De vinster som vissa grupper har gjort på devalveringen, och som i stora avseenden är uttryck för spekulation, får betalas av andra grupper i samhället. Formellt är det i första hand riksbanken som får betala genom en minskning av sin vinst, men detta drabbar sedan skattebetalarna i allmänhet. Jag tror det är väldigt svårt för herr Bohman att komma ifrån detta. Och i själva verket medgav han på ett ställe i sitt interpellationssvar att det skedde en sådan omfördelning, dvs. att vissa grupper vann och andra förlorade på de förväntningsstyrda valutadispositionerna. Så är det naturligtvis också.

Detta har i och för sig ingenting med en moraliserande syn att göra, även om jag gärna vill erkänna att jag är moraliskt indignerad över att vissa kapitalgrupper kan använda sig av ett beträngt läge för den svenska kronan och det svenska folkhushållet för att genom sina dispositioner göra stora vinster. Vinsterna uppgick till storleken 600–850 milj. kr.

Herr Bohman återupprepar att ingenting går att göra. Men jag vill påpeka för honom att redan i interpellationssvaret har han sagt att det finns vissa möjligheter att ingripa, t. ex. att anstånd med betalningen icke får medges såvitt inte annat följer av handelsbruk. Men jag medger att man där kan diskutera vad som är handelsbruk. Vad är vanligt, vad är skick och sed? Det är, som jag påpekade redan i mitt första anförande, en diskutabel fråga. Men där fanns alltså vissa möjligheter till ingripande.

Jag vill också peka på vad herr Bohman säger i ett avsnitt av sina direktiv till den utredning som skall ta upp de här frågorna. Han pekar där på att – och jag skall sluta med detta, herr talman – vid sidan av uppenbara överträdelser av valutaförordningen förekommer f. n. inte sällan skentransaktioner av olika slag. Dessa transaktioner överensstämmer så långt de följs från svensk sida sålunda formellt med gällande lagregler, men kan misstänkas ha en annan faktisk och med valutalagstiftningen icke förenlig innebörd.

Här krävs också, utan tvivel, ingripanden. Och jag har gjort den tolkningen av herr Bohmans direktiv att han delar min mening på den punkten.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Jag anser fortfarande att jag inte skall stå här och fördjupa mig i en recension av de här två artikelförfattarnas opus. Min enda anledning att ta

*Om åtgärder mot
valutaspekulationer*

upp vissa delar är att Carl-Henrik Hermansson har åberopat dem som något slags auktoriteter. Jag har då påvisat att deras slutsatser i en del hänseenden är förenklade och delvis direkt felaktiga.

Jag har som svar på herr Hermanssons frågor redovisat det faktiska sакlаgеt. Naturligtvis kan man som herr Hermansson göra gällande att vi måste skärpa valutalagstiftningen. Jag har påmint om att det sitter en utredning som skall syssla med de här problemen, men jag har också erinrat om att en heltäckande kontroll av penningströmmarna över gränserna kan få allvarliga konsekvenser för Sveriges internationella varuutbyte, för vårt förhållande till andra länder med vilka vi har handel. En sådan lagstiftning skulle – om man gick så långt som herr Hermansson vill – skada och komplicera Sveriges bytesförhållanden. Jag tror personligen – men det får vi se när utredningen kommer fram – att det vore att tillgripa mera våld än nöden kräver.

Som sagt pågår det nu en översyn, och vi får se vad den leder till. Men det är inte en lätt problematik som den har att syssla med – om man inte har den grundinställning som herr Hermansson har; då är den naturligtvis väldigt lätt. Har man den uppfattningen att vi inte skall ha en fri marknadsekonomi och den typ av fritt handelsutbyte som vi har i dag, då är det mycket lättare att genomföra rigorösa regler och föreskrifter, kontroll och övervakning och en jättelik byråkrati. Men jag vill gärna säga till herr Hermansson att vi inte är beredda att vidta åtgärder i den riktningen.

Uppgiften att tidigareläggningsen av vissa betalningar till omvärlden skulle drabba skattebetalarna bestrider jag definitivt. Devalveringsåtgärden har vi vidtagit till gagn för hela samhället, och de pensionärer och löntagare som herr Hermansson åberopar är de som ytterst gör en vinst på att vi får en sund och balanserad ekonomi. Detta är sanningen.

Herr Hermansson har ställt sina frågor i interpellationen och fått svar på dem. Det börjar bli allt vanligare, herr talman, att man först ställer ett visst antal frågor i interpellationer till vederbörande statsråd och sedan, när man får svar på dem, ställer ytterligare frågor i debatten. Därefter blir vederbörande indignerad därför att han menar sig inte ha fått svar på de ytterligare frågor han har ställt. Det är mera i överensstämmelse med de regler som gäller här att herr Hermansson framställer en ny interpellation och tar de nya frågorna. Detta säger jag generellt, för i det här fallet hade de frågor som herr Hermansson ställde en sådan innebörd att han fick svar även på dem i mitt första och mitt andra inlägg; det var därför jag inte uttryckligen och explicit tog upp dem på nytt.

Får jag, herr talman, erinra om vad herr Hermansson har frågat:

”1. Vilka möjligheter hade regeringen resp. riksbanken att ingripa mot spekulatören i en devalvering av kronan sommaren 1977?”

Jag har svarat herr Hermansson och talat om, vilka möjligheter regering och riksbank hade.

Sedan har herr Hermansson frågat:

”2. Varför tillgreps icke dessa möjligheter?”

Jag har svarat att de möjligheter vi hade tillgreps.

Och vidare:

”3. Vilka åtgärder förbereds för att effektivt möta en liknande spekulation?”

Jag har svarat herr Hermansson att de frågorna utreds av en särskild kommitté. Jag har alltså gjort vad på mig ankommer för att tillmötesgå herr Hermanssons önskemål.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Jag blandar mig i den här diskussionen inte bara därför att jag tycker att Gösta Bohman alltför frenetiskt försvarar dem som har försökt skaffa sig vinster på valutakursförändringen, utan också därför att han använder en debatteknik, där han försöker framställa sina egna devalveringar som en så lysande affär för folkhushållet att vi inte skall bråka om att några företag och kapitalägare gjorde sig en slant på valutaspekulation. Han vill alltså påstå att devalvering är en vinst för det svenska folkhushållet. Låt mig då upplysa Gösta Bohman om – ifall han inte vet det – att en devalvering alltid är en förlust för folkhushållet. Den innebär nämligen att man exporterar levnadsstandard genom att man får sämre betalt för sin export och betalar mera för sin import. Och den förlusten för folkhushållet kan de svenska löntagarna, utan att konsultera ekonomiministern, konstatera bara genom att titta i sina plånböcker.

Sedan är det en annan sak att människorna genom hårt arbete och genom att det förs över mera resurser till den utlandskonkurrerande sektorn så småningom kan återta den standardförlust som gjordes genom devalveringen. Och det är möjligen detta som Gösta Bohman kallar för vinst för folkhushållet. Men i så fall är det en högst besynnerlig omväg han tar över till det begreppet. Och i varje fall bör eller måste han upplysa det folk han företräder om det rätta sambandet.

Just detta att en devalvering i sin första fas alltid är en förlust för det land som devalverar och att den förlusten tar sig uttryck i en sänkning av levnadsstandarden för de breda folklagren är det som förklarar mitt och C.-II. Hermanssons intresse för de vinster som mycket små grupper kan ha gjort på devalveringen. Det är kontrasten mellan levnadsstandardförlusten för de många människorna och de stora vinsterna för ett litet fåtal kapitalägare som gör att vi intresserar oss för den här frågan. Vad som gör att man frågar sig huruvida Gösta Bohman inte har insett detta är naturligtvis att han finner det oförklarligt och irriterande att någon lägger moraliska synpunkter på valutaspekulationen i samband med en devalvering.

Det är helt enkelt detta förhållande som jag har velat få noterat i kammarens protokoll, att om Gösta Bohman inte begriper varför allmänheten och ledamöter av denna kammare är intresserade av hur det gick till när en del människor tjänade pengar genom att vara förutseende i samband med fjolårets devalveringar och vad som skulle kunna göras åt den saken, då har herr Bohman inte begripit det moraliska och sakliga underlaget för intresset för de här frågorna.

Fredagen den
21 april 1978

*Om åtgärder mot
valutaspekulationer*

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Kjell-Olof Feldt har med sitt inlägg utvidgat debatten något, och det var tydligen ofrånkomligt eftersom herr Bohman inte vill diskutera vad som hände sommaren 1977, de stora vinster som vissa grupper gjorde på förväntningsstyrda valutautflöden, dvs. det som jag har kallat för valutaspekulation, utan hela tiden försöker möta det resonemanget med allmänt tal om devalveringens verkningar. Jag instämmer naturligtvis helt i vad herr Feldt sade. Jag tycker det var ett mycket bra och riktigt inlägg, som bidrog till att ytterligare avslöja den inställning som ekonomiministern i själva verket intar till dessa frågor.

Nu upprepar ekonomiministern att skattebetalarna inte alls drabbades av vad som hände. Han tror fortfarande att de vinster som obestriddligen gjordes av vissa kapitalstarka grupper och företag i det svenska samhället betalas av ingen. Men i själva verket måste ju de vinsterna liksom alla vinster i samhället betalas av några grupper. De kommer inte från himlen, herr Bohman, inte ens i den borgerliga nationalekonomin.

Sedan säger herr Bohman att han allmänt tycker illa om att det ställs nya frågor i en interpellationsdebatt. Han menar att detta är ett oskick. Enligt min mening kan det mycket väl få förekomma. Syftet med en interpellationsdebatt är ju att klargöra regeringens ståndpunkt, och för att uppnå det är det från allmän synpunkt angeläget att få full klarhet om innebörden i de uttalanden som finns i ett interpellationssvar. Jag tror alltså inte att man, som herr Bohman gjorde, kan avvisa nya frågor som något slags oskick i debatten.

Herr Bohman säger att han redan har svarat på de tre frågor jag har ställt. Tolkningen av vad han sade som svar på frågorna visar ytterligare vilken inställning regeringen har till dessa spörsmål och den utveckling som har varit.

Min första fråga gällde varför herr Bohman var så obenägen att medge att vissa gjorde vinster som andra måste betala genom det stora förväntningsstyrda valutautflödet sommaren 1977. Ekonomiministern vill över huvud taget icke medge att några grupper gjorde vinster som måste betalas av andra i det svenska samhället. En sådan inställning kan jag inte karakterisera på annat sätt än som ett försök att försvara valutaspekulationen och spekulanternas åtgärder. I själva verket gick denna inställning som en röd tråd genom ekonomiministerns inlägg, då han gjorde den oerhört fåniga jämförelsen med vad jag skulle göra om priserna steg på kaffet, eller vilken vara han nu avsåg. Den jämförelsen har ju inte ett dugg med saken att göra. Vad herr Bohman har sagt här i debatten kan icke tolkas på annat sätt än som ett försvar för valutaspekulationen och valutaspekulanternas vinster.

Den andra frågan jag ställde var om ekonomiministern är anhängare av eller motståndare till en ökad samhällskontroll över allmänhetens och företagens utlandstransaktioner. Den frågan har herr Bohman besvarat bara med en allmän formulering som gick ut på ungefär följande: Som herr Hermansson vill ha det i samhället, så går det naturligtvis att ingripa mot valutaspekulation. Ekonomiministern hänvisade därvid till att jag är anhängare av planhushållning och ville ge intryck av att det är bara i en

genomförd planhushållning som det är möjligt att göra mera mot valutaspekulanter och andra dylika element. Det finns naturligtvis en kärna av sanning i herr Bohmans påpekande, därför att i en planhushållning är det möjligt att ingripa på ett helt annat sätt, men jag vill förneka att det skulle vara totalt omöjligt att också under nuvarande förhållanden göra mera för att komma till rätta med valutaspekulation och med utnyttjande av möjligheterna till valutavinster – frågor som ekonomiministern själv har berört i direktiven till den tillsatta utredningen.

Det går alltså inte att schasa bort de här frågeställningarna som jag har fört fram bara med en hänvisning till min allmänna samhällssyn, även om jag naturligtvis tar det som herr Bohman sade i repliken som en komplimang.

Beträffande min tredje fråga, som gällde vilka övriga åtgärder som regeringen förbereder för att motverka och stoppa valutaflykt, hänvisar herr Bohman endast till den tillsatta utredningen. Jag vill bara göra den korta kommentaren att om herr Bohman skulle vara intresserad av vpk:s synpunkter på de här frågorna och vilka möjligheter vi menar att man borde använda sig av för att redan under nuvarande förhållanden ingripa hårdare mot valutaflykt och valutaspekulation, så har vi ingenting emot att herr Bohman utser en ledamot också från vårt parti till denna utredning. Vi är nämligen icke representerade där.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Det är naturligtvis inte jag som skall tala om för kammaren hur man skall tillämpa interpellationsinstitutet. Det skall jag gärna medge. Jag ställer mig bara fundersam inför vad det är för mening med att i en interpellation ställa ett antal konkreta frågor för att sedan, när man har fått svar på dem, i debatten ställa ytterligare frågor. Interpellationsinstitutet syftar ju också till att på förhand göra det möjligt för andra intresserade ledamöter att komma in i debatten, och när det gäller helt nya frågor får de inte tillfälle till detta. Men jag skall, som sagt, gärna erkänna att det inte är min sak att ha synpunkter på uppläggningsen av kammarens arbete.

Herr Hermansson tyckte att det var en "fånig" jämförelse, när jag frågade herr Hermansson om inte han i ett läge då han väntar prishöjningar vidtar vissa dispositioner för att inte få betala alltför mycket för sina egna inköp. Och om herr Hermansson hamnar i en sådan situation och gör en vinst på detta, är det då skattebetalarna som betalar den vinsten?

Jag menar att det är en tillspetsad jämförelse men att den är fullt tillåten. Att kalla den för fånig tycker jag däremot är besynnerligt.

Sedan upprepar herr Hermansson hela tiden att vinsterna är kapitalismens signatur. Några gör stora vinster på det fattiga folkets bekostnad, påstår han. Detta är rent ut sagt nonsens. De företag som gör dessa dispositioner vidtar dem för att inte förorsakas förluster i samband med en väntad valutanedskrivning. De som förlorar på att en exportör, som sålt i svenska kronor, tidigarelägger hemtagningen av valuta är den utländske importören. Den som förlorar på att en svensk importör tidigarelägger sin betalning i svenska

Fredagen den
21 april 1978

*Om åtgärder mot
valutaspekulationer*

kronor är den utländske exportören.

I det sammanhanget kan man möjligen tala om förluster. Men man kan inte säga att våra skattebetalare står för dessa. De pengar som finns i clearingfonden – jag använder fortfarande detta begrepp – valutareserven motsvaras av uteblivna förluster och vinster för folkhushållet i övrigt, vilka tillför folkhushållet skatteinkomster, möjliggör tidigare investeringar, pris-sänkningar och en mängd annat, som alla skattebetalare har nytta av. Om herr Hermansson försöker räkna in det i kalkylen, tror jag att han kommer fram till andra resultat än de han här redovisat.

Anledningen till att jag talar om en statisk artikel är att författarna till den aktuella artikeln inte brytt sig om att göra sådana analyser, vilket de om de är ekonomer borde ha kostat på sig att göra.

Sedan hoppar herr Feldt upp som gubben i lådan till hjälp för herr Hermansson i vår debatt. Vi vet ju att herr Feldt har varit emot devalveringarna hela tiden. Herr Feldt har opponerat sig mot de åtgärder som vi vidtagit. Herr Feldt har opponerat sig mot att vi har lämnat valutaormen, men debatten om huruvida Sverige skulle devalvera eller inte eller huruvida Sverige skulle lämna valutaormen eller inte hör inte hemma i denna diskussion utan i andra sammanhang. Vi får fortsätta att föra den där, och jag är mycket intresserad av det – för någon gång skall väl ändå ekonomen herr Feldt komma på bättre tankar och kosta på sig att erkänna att det var en riktig åtgärd som vi vidtog.

Jag skall emellertid ge herr Feldt ett erkännande. Det är smärtsamt att genomföra en sådan här operation. Det är ingen lustig situation att landets ekonomi har missköts så att man tvingas justera kronan för att få balans i ekonomin. Det är inget som man längtar efter. Men man längtar inte heller efter att operera blindtarmen, herr Feldt, eller efter andra operationer som är nödvändiga för att återvinna hälsan.

Vi får ta på oss sådana smärtor och lidanden som uppkommer i det ögonblick då man genomgår en operation för att på det sättet skapa sundhet och möjliggöra ett tillfrisknande i framtiden. När jag talar om konsekvenserna för samhälls ekonomin av operationen syftar jag självfallet på att operationen var nödvändig för att återge Sveriges ekonomi den hälsa som vi alla – inkl. herr Feldt, hoppas jag – är intresserade av att vårt samhälle skall ha. Alternativet – om vi inte vidtagit åtgärderna i fråga – skulle ha lett till att vi i dag skulle ha i runt tal 25 % högre kostnader i Sverige, och då skulle situationen verkligen vara katastrofal. Jag bara längtar efter den dag då herr Kjell-Olof Feldt öppet vågar tala om att denna operation var nödvändig, angelägen och till gagn för löntagare, pensionärer och hela svenska folket.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Det är alldeles riktigt, Gösta Bohman, att debatten om devalveringar och valutaorm inte skall föras i dag. Det gjorde jag inte heller. Jag vill bara peka på vad jag tycker var antingen väl demagogiskt eller väl slarvigt av ekonomiministern, nämligen att försöka blanda bort korten i en debatt om vad som hände sommaren 1977 – vilka som då tjänade pengar på

att de med nästan 100 procents säkerhet kunde räkna med att kronan skulle devalveras – genom att i den debatten tala om en devalvering som en så ytterligt lönsam affär. Herr Bohman säger i sitt interpellationssvar att man kan fråga sig om man i ett samhällsekonomiskt perspektiv kan tala om förluster över huvud taget. Det var bara det påpekan det jag ville göra.

Sedan må det förlåtas mig, kanske också andra, att man inte begriper att Gösta Bohman syftar på folkets lidanden när han talar om all den välsignelse som hans ekonomiska politik kommer att medföra.

När och hur vi skall kunna avgöra huruvida den Bohmanska ekonomiska politiken var en framgång eller inte, lämnar jag i denna debatt därhän. Jag vill bara konstatera att det besked som kom från regeringen i onsdags, om att ytterligare åtgärder är nödvändiga för att säkerställa sysselsättning och välfärd och vad det nu är i vårt land, icke tyder på att herr Bohmans devalveringspolitik ens i herr Bohmans egen kammare betraktas som en framgång.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Mitt inlägg här blir i stort sett av samma innehåll som det jag gjorde häromdagen, då jag i kammaren kunde konstatera att den uppsats som återopats i debatten är minst sagt bristfällig. Författarna säger att de för egen del står för uppgifterna i den och menar därmed att inga andra har ansvaret. Det är gott det. Som jag då framhöll har riksbanksfullmäktige icke ställt sig bakom uppsatsen, ej heller valutastyrelsen.

Uppsatsen är klen som dokumentation och underlig till sitt innehåll. Det finns t. ex. på ett ställe en antydning om att spekulanter och företagare – ordet spekulanter används visserligen icke men är underförstått – skulle underlåta att investera på grund av att de gör större vinster på spekulationer i valutor. Detta är en underlig uppfattning om hur investeringar går till i ett land. Företagarna spelar inte bingo för att se vad de kan vinna mest på – investeringar eller spekulation i valutor. Det är alltså inte alls överensstämmande med verkligheten.

Lika befängd är naturligtvis slutsatsen, som emellertid framförs på många håll, att skattebetalarna skulle betala de vinster som några valutaköpare har gjort vid detta tillfälle. Det vore i så fall naturligtvis lika riktigt att säga att skattebetalarna drar fördel av de förluster som spekulanter i många sammanhang gör vid sådana här tillfällen. Den slutsatsen drar inte författarna till uppsatsen.

Jag är övertygad om att många av dem som räknade med en devalvering i Sverige 1977 också gjorde stora förluster, därför att devalveringen inte kom vid den tidpunkt och inte fick den omfattning som de kanske hade räknat med.

Frågan om vem som har ansvaret för ryktena om devalvering har tidigare behandlats i kammaren ganska utförligt. Jag vill bara tillägga att de som säger sig ha varnat för en devalvering, t. ex. under riksdagens ekonomiska debatt den 2 juni eller i andra sammanhang – kanske rent av utomlands – naturligtvis har bidragit till att sprida psykosen. Efter att så ihärdigt och

Fredagen den
21 april 1978

*Om åtgärder mot
valutaspekulationer*

utförligt ha talat om devalvering har de alltså sin del av ansvaret. Det går nog inte att bestrida.

Sedan skulle jag bara vilja tillägga att det vore ganska värdefullt, om man kunde få fram ytterligare någon åtgärd som skulle kunna hindra spekulationer. Det blir väl herr Wickmans uppgift att fundera på den saken. Men i stort sett är det omöjligt att undvika att förväntningar om kursrörelser uppstår i ett samhälle med något så när fri ekonomi och att dessa förväntningar utnyttjas. Vem som drar vinst av eller gör förlust på grund av detta är en betydligt mer mödosam uppgift att klara ut än att schematiskt gå så enkelt fram som författarna till den ifrågavarande artikeln gjorde. Den är icke någon tillfredsställande dokumentation; jag upprepar det.

Jag vill tillägga – och jag vänder mig till herr Feldt – att det inte bara går att dra ett kritstreck och tala om ”den Bohmanska politiken” och dess utfall. Herr Bohman för sin politik, liksom också regeringen, på grundval av det underlag som den föregående regeringen – med herr Feldt som icke minst delaktig – skapade för de ekonomiska åtgärderna i Sverige och den svenska ekonomin. Det är mot den bakgrunden man får se den nuvarande regeringens politik i syfte att komma till rätta med de skador som då hade vållats och i syfte att få landets ekonomi in på en annan kurs. Detta bör herr Feldt inte glömma bort!

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Får jag först säga att jag är lika förvånad över herr Hernelius inlägg här i dag som jag blev när jag i protokollet läste det inlägg som han gjorde i riksdagens granskningsdebatt. Herr Hernelius är ju inte vilken riksdagsledamot som helst, utan han är vice ordförande i riksbanksfullmäktige, och han talar alltså även i denna egenskap när han talar om valutafrågorna.

Jag tycker att vad en vice ordförande i riksbanksfullmäktige snarare skulle ha gjort borde ha varit att beklaga att riksbanken tvingats till marknadsoperationer, som medfört att dess vinst blivit 600–850 milj. kr. mindre än vad den faktiskt skulle ha blivit, om det inte hade ägt rum en omfattande valutaspekulation under sommaren 1977. Men herr Hernelius kritiserar i stället två tjänstemän i riksbanken som i en, visserligen privat, artikel sökt utreda vad som verkligen förekommit under sommaren. Det fanns ett argument som han anförde i onsdags men icke upprepade i dag, nämligen att man inte, eftersom riksbankens uppgift inte är att få vinst, kan tala om att riksbanken egentligen har gjort någon förlust. Jag har, måste jag säga, svårt att förstå den argumenteringen. De vinster eller de förluster som gjordes har ju ingenting att göra med vad som är riksbankens huvuduppgift i det här fallet. Även om huvuduppgiften inte är att få en vinst, är det ett faktum – som även herr Bohman medgav i sitt interpellationssvar – att det skedde en omfördelning av vinster och förluster mellan företag och kommuner å ena sidan och riksbanken å den andra. Detta sägs uttryckligen i ekonomiministerns interpellationssvar, och det är en, som jag tycker, realistisk värdering av vad som verkligen förekom på sommaren 1977.

Det är särskilt mot den bakgrunden som jag blivit så förvånad över att herr Bohman i debatter i övrigt så bestämt vill söka förneka att några grupper gjorde vinster över huvud taget på devalveringen och att andra, främst riksbanken, i stället gjorde förluster. Jag vill alltså ta fasta på den satsen i ekonomiministerns interpellationssvar och säga att *där* har vi en realistisk värdering av vad som verkligen förekom på sommaren 1977 – en värdering som jag tycker är riktig och som ju styrks av den artikel som de bägge riksbanksekonomerna har publicerat.

Den avgörande frågan är naturligtvis vad man gör i fortsättningen. Det blir säkert tillfälle att utveckla detta mera i kammaren när en rad motioner om valutaregleringen och ett betänkande från finansutskottet kommer upp. Jag medger att man där måste gå vidare för att få ett ökat samhälleligt inflytande över allmänhetens och företagens utlandstransaktioner. Och jag menar det är möjligt att på en rad områden komma fram till ett sådant ökat inflytande, vilket också herr Bohman medger på något ställe i interpellationssvaret och som även antyds i direktiven till den sittande utredningen.

Det är alltså dessa punkter man skall ta fasta på. Det är där man måste utveckla kritiken och utveckla de positiva insatserna för att samhället skall få bättre instrument för att ingripa mot valutaspekulation och valutaflykt.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! Jag har en känsla av att den här debatten kanske snart bör avbrytas, men jag vill säga några ord till.

Kjell-Olof Feldt påstår att jag försöker blanda bort korten genom det resonemang som jag för genom att påvisa vad det verkligen är fråga om. Jag blundar för att en del människor tjänade väldigt mycket pengar, säger Kjell-Olof Feldt. Men jag säger: Det är inte fråga om det, utan att man undvek förluster genom att tidigarelägga eller senarelägga vissa betalningar – de människorna undvek förluster. De som inte gjorde detta fick förluster. Men man kan inte påstå att de som undvek förluster gjorde det genom att andra, som inte handlade på samma sätt, fick förluster. Det finns inget samband mellan de två slagen av transaktioner. Det avgörande för mig är att man skall bedöma den här frågan i hela dess vidd. Och då påstår jag fortfarande att det är fel att säga att det var skattebetalarna som fick betala.

Däremot vill jag gärna förtydliga – eftersom jag kanske inte sagt det tidigare, vilket beror på hur herr Hermansson ställt frågorna – att om det är fråga om rena spekulationer, där man alltså i rent spekulativt syfte försöker förvärva pengar i ett visst ögonblick för att sedan sälja dem, så är det klart att vi har allt intresse av att komma åt detta. Men det är inte klarlagt att sådant förekommit, och jag tror det är mycket svårt att göra det. De här författarna har inte heller försökt klarlägga i vad mån spekulationer och skentransaktioner av detta slag förekommit.

Detta är något som den sittande valutautredningen får studera för att försöka komma åt det om det kan förekomma. Men vår valutareglering är så hård att möjligheterna att hålla på med spekulationer av det slag som vi här antyder, såvitt jag förstår, är utomordentligt begränsade. Om sådant före-

kommer måste det, såvitt jag kan bedöma, vara fråga om rena lagbrott. Men på den punkten behövs ytterligare klarlägganden.

Vad som är litet förvånande är att den här debatten förs med sådan intensitet beträffande vad som hände sommaren 1977. Varför är man inte lika intresserad, Kjell-Olof Feldt, att diskutera vad som hände sommaren 1976? Då rann en tredjedel av den svenska valutareserven ut under augusti-september. Vi hade en mindre valutareserv i augusti 1976 än vi hade i augusti 1977. Motsvarande företeelser måste ha förekommit vid detta tillfälle. Vad gjorde då den sittande regeringen och riksbanksfullmäktiges socialdemokratiska majoritet för att komma med de ingripanden som – tydligen – Kjell-Olof Feldt anser att man skall göra? Kjell-Olof Feldt har inte sagt det explicit, men herr Hermansson så mycket mer talat om det. Det vore intressant att veta detta – samma företeelser förekom då som 1977.

Sedan är det klart, Kjell-Olof Feldt, att vi inte med 100-procentig säkerhet kan säga att den politik som vi fört kommer att lyckas på sikt, men vi vet att den fram till nu har fått avsedd verkan. Och vad vi vet är att, om vi *inte* hade vidtagit de åtgärder som både Carl-Henrik Hermansson och Kjell-Olof Feldt i varje fall indirekt kritiserade, hade Sveriges ekonomiska läge i dag varit katastrofalt. Det är också mot den bakgrunden man skall bedöma de frågor som tagits upp här i dag.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Herr talman! Ekonomiministern önskar att debatten kunde avbrytas. Nu kan det icke ske i Sveriges riksdag, så jag tillåter mig att fortsätta.

Jag fortsätter debatten egentligen för att säga till herr Bohman att visst kan man säga att det är mindre allvarligt om man vidtar dispositioner för att undgå förluster än om man vidtar dispositioner för att göra sig en direkt vinst. Men skillnaden är verkligen hårfin, och från de synpunkter som jag finner anledning att diskutera den här frågan existerar den inte.

Låt mig ändå acceptera Gösta Bohmans utgångspunkt, när han påstår att dispositionerna gjordes i stort sett bara för att undgå förluster. Stämmer det? Enligt vad C.-H. Hermansson berättade har de både riksbankstjänstemännen tyckt sig kunna konstatera att det sommaren 1977 skedde onormala inköp för ca 200 milj. kr. av s. k. resevaluta. Vi vet alla som sitter här att människorna sprang omkring mellan bankerna under juli och augusti och köpte resevaluta, som de sade. Och enligt vår lagstiftning betalade bankerna ut 6 000 kr. per person. Dessa valutainköp gjorde man naturligtvis inte för att undgå förluster utan för att tjäna pengar. Om det rörde sig om 200 miljoner så tjänade man 20 miljoner. Det är möjligt att det är så små belopp att det i ekonomiministerns miljardvärld inte är intressant, men jag vill påstå att det faktiskt var fråga om en ren och skär spekulation i syfte att tjäna pengar. Och de pengarna återspeglas i en motsvarande utebliven vinst för riksbanken.

Detta att man inte tar hem sina fordringar utomlands har inte till syfte att man skall undgå en förlust, utan man handlar så i den uppenbara avsikten att se till att när man tar hem dem så är de mera värda i svenska kronor än de pengar man lånade ut. Det kan jag inte heller se som ett försök att undgå

förlust. Nog om detta.

När herr Hernelius kallar sig själv till ekonomiministerns hjälp – jag vill dock icke likna herr Hernelius vid gubben i lådan, han passar liksom inte in i en sådan förpackning – blir jag liksom C.-H. Hermansson förvånad, därför att om riksbanksfullmäktige anser att denna undersökning av vad som hände sommaren 1977 är så utomordentligt bristfällig, om man här i riksdagens talarstol gång på gång vill underkänna resultaten, tycker jag att det börjar bli en anständighetsfråga för riksbanken att göra en ordentlig undersökning. Om ni anser att de här båda ekonomerna inte på ett riktigt sätt har analyserat verkligheten, att deras slutsatser är felaktiga och att de har felaktigt material, då tycker jag att det har gått så långt i diskussionen om vad som hände före augustidevalveringen 1977 att det som sagt är en anständighetsfråga för riksbanksfullmäktige att se till att en undersökning blir gjord och att man sakligt och objektivt prövar den analys och den utredning som har publicerats i Ekonomisk Debatt. Vi kan, herr talman, inte hålla på på det här viset: det publiceras seriösa undersökningar som sedan ekonomiministern och vice ordföranden i riksbanksfullmäktige utan egen analys bara står och underkänner. Vi måste få ett underlag för att kunna avgöra hur det verkligen förhåller sig.

Gösta Bohman är förvånad över att vi är intresserade av vad som hände 1977 men inte 1976. Låt mig då lägga till: Undersök också vad som hände hösten 1976! Det vore utomordentligt intressant att göra det på den grunden att man kunde se efter om det var några skillnader i dispositionerna hösten 1976 jämfört med sommaren 1977. Det var dock en viss skillnad i slutresultatet av dispositionerna hösten 1976 och dispositionerna sommaren 1977, eftersom man 1976 inte kunde avsluta med vinster som gjordes på grund av en devalvering av den svenska kronan.

Det är alltså min uppmaning till herr Hernelius att ta det initiativet i riksbanksfullmäktige att riksbanken försöker klarlägga den här frågan. Jag tror nämligen att debatten kommer att fortsätta ett tag till på de grunder som jag har nämnt.

Slutligen till herr Hernelius: Om nu Gösta Bohmans politik är så framgångsrik – varför måste den då gång på gång urskuldas med hänvisningar till tidigare regeringars politik?

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag vill till herr Feldt säga att han citerar mig felaktigt. Jag har inte sagt att riksbanksfullmäktige ogillar uppsatsen. Jag har sagt att riksbanksfullmäktige inte står bakom uppsatsen. Den är inte behandlad i fullmäktige ur den synpunkten. Den är anmäld där och föranledde en kort diskussion en gång, men något övrigt förekom inte, om jag nu skall röja vad som förevarit i riksbanken – det som andra så gärna har gjort. Det är alltså en viss skillnad mellan att ogilla och att inte behandla.

Jag instämmer i herr Feldts önskemål om att man – gärna i samband med den Wickmanska kommitténs arbete – borde ha en ordentlig utredning av hur förväntningar påverkar inflöde och utflöde i samband med devalveringar;

Nr 127

Fredagen den
21 april 1978

*Om åtgärder mot
valutaspekulationer*

*Om åtgärder mot
valutaspekulationer*

inte bara devalveringen i augusti utan också devalveringar tidigare, inte minst hösten 1976. Riksbanksfullmäktige har också redan uttalat sig för en sådan analys. Jag hoppas att den vidtas i lugn och ro. Den skulle kunna ge ett gott material för utredningens arbete.

Det är inte så enkelt som herr Hermansson gjorde det till att man sätter fingret på en viss dag och sedan säger: Nu har riksbanken förlorat så och så mycket i vinst. Så enkelt går det inte till. Riksbanken bedriver ju inte sin penningvårdande politik för att få största möjliga vinst vid varje givet tillfälle – det vet väl ingen bättre än förre ordföranden i riksbanksfullmäktige Kjell-Olof Feldt. Den tanken är, herr talman, med förlov sagt horribel, och ingen har klandrat den kraftigare än Jan Magnus Fahlström i Dagens Nyheter. Så bedrivs inte riksbankspolitiken.

Om herr Hermansson är förvånad över att jag inte godkänner uppsatsen och de angivna siffrorna 600–800 miljoner får han väl bli kvar i sin förvåning. Jag är minst sagt lika förvånad över att en person som så ofta deltar i den ekonomiska debatten som herr Hermansson okritiskt sväljer uppgifterna och glömmer bort att det finns både en export- och en importsida i det här sammanhanget.

Apropå spekulanterna i valutauttag inom 6 000-kronorsramen förekom naturligtvis stora sådana uttag. Kunde det bli annat när folk förberedde semestrar och man läste i tidningarna dagligen att inte minst prominenta socialdemokratiska politiker varnade för devalvering eller att företagsledare ivrade för devalvering? Kunde det då bli annat än att människor drog slutsatser av detta? Om de sedan vann på det eller inte, det beror på vilken valuta de inköpte och när de sålde densamma. Köpte de t. ex. vissa valutor som fallit i värde sedan dess blev vinsten sannerligen inte så stor. Men spekulantens roll är ju den att han tar en risk – risken att förlora.

Jag vill också säga till sist att det väl är ganska naturligt att man bedömer regeringens politik mot bakgrund av det underlag som skapats för den och som fanns vid dess tillträde. Hur skulle man annars gå till väga? Om grunden då befanns vara instabil, om det fanns brister i underlaget av större omfattning än man i första ögonblicket anade, så kan inte gärna den sittande regeringen lastas för det. Den kom till något som den inte kände till i varje detalj. Herr Feldt kände till det, men den socialdemokratiska regeringen hade inte vidtagit dispositioner som skulle hindra utvecklingen att bli som den blev.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Bara några ord. Det är inte så som Allan Hernelius påstod i sitt inlägg här, att jag okritiskt skulle ha anammat den artikel som jag refererade till. En artikel av den typen behöver man inte anamma okritiskt, därför att i den fanns en rad reservationer som jag också tog med i mitt referat av artikeln i det första anförandet. De bägge författarna betonar hela tiden att det är mycket svåra avvägningsproblem som det handlar om, men de betonar samtidigt att den beräkning de kommer fram till rör ett minimibelopp. De menar att det förväntningsstyrda valutautflödet i själva verket var större än

den siffra de kom fram till, men de medger att det är utomordentligt svårt att exakt ange en siffra.

Jag tycker alltså att det i den artikeln finns en rad inbyggda reservationer. Jag är fortfarande förvånad över att riksbanksfullmäktiges vice ordförande liksom ekonomiministern bara har fördömande ord till övers för en seriös vetenskaplig undersökning; det är det första försök jag känner till att verkligen kartlägga vad som ägde rum före devalveringen sommaren 1977. Jag tycker att man i stället borde ha hälsat varje bidrag till belysning av den frågan med tillfredsställelse.

Sedan vill jag instämma i Kjell-Olof Feldts förhoppning. Om man från olika håll anser att vad som hittills kommit fram inte på ett tillfredsställande sätt belyser alla sidor av utvecklingen, är det verkligen en anständighetsfråga för vederbörande instanser att se till att det görs en utförlig undersökning – man kan inte nöja sig med att bara fördöma de undersökningar som gjorts med sådana svepande argument som har förekommit i debatten här i onsdags och även i dag.

Slutligen till frågan om riksbanken och dess vinst. Herr Hernelius! Det förhållandet att huvudsyftet med riksbankens verksamhet icke är att den skall lämna vinst kan inte förhindra att riksbanken i vissa situationer kan göra vinster eller förluster. Det är två helt olika saker. Ett faktum är att riksbanken åsamkades förluster genom den valutaspekulation som förekom. Dessa förluster kan sägas vara en förlust för de svenska skattebetalarna, eftersom riksbanken är skattebetalarnas organ.

ALLAN HERNELIUS (m):

Jag vill säga till herr Hermansson att det finns ingen som bestrider att artikeln har sina förtjänster – det är inte det vi talar om. Det är inte heller fråga om något fördömande av artikeln och författarnas ansträngningar. Vad det gäller är deras slutsatser. Dessa tillåter vi oss att granska med kritiskt sinne. Vi vill varna för att de okritiskt anammas t. o. m. av tränade ekonomer som C.-H. Hermansson.

Vad sedan beträffar riksbankens vinst, så kan det tjäna kammaren till upplysning att den aldrig torde ha varit så stor som 1977.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Den kunde ha varit större, herr Hernelius, om inte riksbanken tvingats vidkännas förluster på grund av valutaspekulationen.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Om ingripanden från riksbanken skett till priset av ökad oro på valutamarknaden vid den tidpunkten hade utvecklingen när det gäller vinsten i själva verket gått i motsatt riktning.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag har inte talat för några ingripanden som skulle ha skapat oro på valutamarknaden. Vad det gällde för riksbanken sommaren 1977 – och

det var enligt vad jag har fattat dess uppgift och dess målsättning – var i stället att dämpa oron. Men även åtgärder som vidtas för att begränsa valutaspökulation skulle ju ha verkat i den riktningen att de hade dämpat den oro och nervositet som förekom. De skulle icke ha verkat på det sätt som herr Hernelius antydde.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Föredrogs och hänvisades
Proposition
1977/78:173 till utrikesutskottet

§ 6 Föredrogs och hänvisades
Motioner
1977/78:1934 och 1935 till trafikutskottet
1977/78:1936–1938 till näringsutskottet

§ 7 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 20 april

1977/78:426 av *Eva Hjelmström* (vpk) till statsrådet Ola Ullsten om katastrof-hjälp till Moçambique:

Små översvämningar har drabbat Moçambique. Främst är det Zambesidalen som berörs, vilket inneburit att omkring 500 000 människor blivit hemlösa. Stora humanitära insatser krävs för att mildra de personella och materiella skadorna.

Jag vill därför fråga:

Vilka insatser planerar den svenska regeringen med anledning av naturkatastrofen i Moçambique?

På hemställan av tredje vice talmannen beslöt kammaren kl. 10.49 att ajournera sina förhandlingar till kl. 14.30, då de till dagens bordläggning anmälda utskottsbetänkandena väntades föreligga.

§ 8 Förhandlingarna återupptogs kl. 14.30.

§ 9 Anmälades och bordlades
Proposition
1977/78:179 om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

§ 10 Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1977/78:37 med anledning av talmanskonferensens förslag (1977/78:18) om fortsatt försöksverksamhet med riksdagsinformation till allmänheten jämte motioner

Nr 127

Fredagen den
21 april 1978

Finansutskottets betänkanden

1977/78:30 med anledning av propositionen 1977/78:80 om ändring i lagen (1928:281) om allmänna arvsfonden

1977/78:31 med anledning av propositionen 1977/78:140 med förslag om allmän beredskapsbudget för budgetåret 1978/79 jämte motion

1977/78:32 med anledning av motioner om formerna för statligt stöd till företag m. m.

Skatteutskottets betänkanden

1977/78:48 med anledning av motion om företagsleasad bil för privat bruk

1977/78:49 med anledning av motion om höjning av stämpelskatten

1977/78:52 med anledning av propositionen 1977/78:163 om ändring i uppbördslagen (1953:272)

Lagutskottets betänkanden

1977/78:24 med anledning av motion om ny företagsform för mindre företag

1977/78:26 med anledning av motioner om vissa frågor rörande jordbruks-
arrende

Försvarsutskottets betänkanden

1977/78:19 med anledning av propositionen 1977/78:100 såvitt avser anslag m. m. för budgetåret 1978/79 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde och propositionen 1977/78:95 jämte motioner

1977/78:20 med anledning av propositionen 1977/78:100 såvitt gäller ekonomiskt försvar inom handelsdepartementets verksamhetsområde

1977/78:21 med anledning av propositionen 1977/78:100 såvitt avser förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1978/79

1977/78:22 med anledning av motioner om vissa industribeställningar för försvarets räkning

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1977/78:25 med anledning av motioner om vissa handikappfrågor m. m.

1977/78:26 med anledning av motioner om vidgad rätt till sjukpenning

1977/78:27 med anledning av motion om kostnadsfria läkemedel

1977/78:28 med anledning av motioner om avgifter för sjukvård m. m.

1977/78:29 med anledning av motioner om vissa sjukpenningfrågor

Jordbruksutskottets betänkande

1977/78:21 med anledning av motion om stöd till biodynamisk odling

Nr 127

Fredagen den
21 april 1978

*Meddelande om
frågor*

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1977/78:32 med anledning av dels propositionen 1977/78:100 bilaga 15 såvitt avser anslag till Kontant stöd vid arbetslöshet, dels propositionen 1977/78:130 om ändring i lagen (1973:370) om arbetslöshetsförsäkring, m. m., jämte motioner

1977/78:33 med anledning av propositionen 1977/78:162 om godkännande av Europarådets konvention om migrerande arbetstagares rättsställning

Civilutskottets betänkande

1977/78:26 med anledning av propositionen 1977/78:129 om distriktsindelning, arbets- och personalorganisation m. m. inom exekutionsväsendet jämte motioner

§ 11 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 21 april

1977/78:427 av *Stina Andersson* (c) till kommunikationsministern om kostnadsansvaret för åtgärder mot trafikbuller:

Vägtrafiken är utan tvivel den mest utbredda och störande bullerkällan. Bullerbegränsande åtgärder måste därför vidtas. Den statliga trafikbullerutredningen (TBU) avlämnade sitt betänkande redan under sommaren 1974. Det är angeläget att fördelningen av kostnadsansvaret mellan staten och kommunerna blir klarlagd.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Är statsrådet beredd att medverka till en lösning av frågan hur kostnadsansvaret för bullerbegränsande åtgärder skall fördelas?

1977/78:428 av *Bertil Måbrink* (vpk) till försvarsministern om användningen av anslag för studier av olika flygplansalternativ för försvaret:

Den 10 januari i år beslutade regeringen att skjuta upp beslutet om utvecklingen av B3LA. Orsaken till beslutet var att man ville ha full handlingsfrihet vid ett framtida val mellan olika flygplanstyper. För att få fram ett bättre beslutsunderlag för de olika alternativen beviljades ett anslag på 300 milj. kr.

Efter detta beslut har försvarets materielverk (FMV) – enligt en artikel i Dagens Nyheter den 18 april – hos försvarsdepartementet begärt att få fördela de ovannämnda pengarna så att 299 milj. kr. skall användas till offerter på B3LA.

Regeringen har lämnat sitt svar till FMV den 13 april. Detta svar är

hemligstämplat, likaså äskandet. Enligt uppgifter i Aftonbladet den 20 april påstås att 250 milj. kr. beviljats av begärda 299 milj. kr.

Om uppgifterna är riktiga, så innebär detta att man trots beslutet i januari bundit sig för ett alternativ, nämligen B3LA.

Jag vill fråga:

Vill försvarsministern redogöra för hur de 300 milj. kr. som beviljats för studier av olika flygplansalternativ har fördelats?

Nr 127

Fredagen den
21 april 1978

*Meddelande om
frågor*

1977/78:429 av *Eva Hjelmström* (vpk) till kommunikationsministern om åtgärder för att förbättra servicen åt kollektivtrafikanter:

En del av sofforna på Stockholms central har tagits bort. För alla tågresenärer innebär detta en ytterligare försämring av servicen.

Vilka åtgärder avser kommunikationsministern att vidta för att förbättra för kollektivtrafikanterna och förhindra en ytterligare försämring av servicen?

1977/78:430 av *Inga Lantz* (vpk) till statsrådet Britt Mogård om fördelningen av skolans resurser på elever från olika socialgrupper:

Det finns ett samband mellan hur elever lyckas i skolan och föräldrarnas sociala och ekonomiska bakgrund. En rapport "Segregation och särbehandling i grundskolan" från sociologiska institutionen i Lund ger ytterligare bekräftelse på detta.

Resultaten när det gäller standardprov och betyg är exempelvis starkt kopplade till socialgruppsstillhörighet – ju "högre" socialgrupp, desto bättre resultat. Det är också klart bevisat att elever från "högre" socialgrupper i förhållande till sina behov får större del av resurserna än barn från "lägre" socialgrupper.

Jag vill mot denna bakgrund ställa följande fråga:

Vilka åtgärder tänker statsrådet vidta för att förändra detta förhållande?

1977/78:431 av *Sven-Gösta Signell* (s) till arbetsmarknadsministern om garanti att huvudmännen får full ersättning för nytillkomna skyddade verkstäder:

Den 13 december 1977 beslutade riksdagen i enlighet med propositionen 1977/78:30 att en organisationskommitté skulle tillsättas av regeringen för fortsatt handläggning av ekonomiska och organisatoriska frågor i samband med inrättandet av regionala stiftelser för de skyddade verkstäderna.

De nuvarande huvudmännen, primärkommuner eller landsting, känner ovisshet om utgången av kommande förhandlingar med organisationskommittén om ersättningar för befintliga och projekterade skyddade verkstäder. Denna ovisshet innebär att nytillskottet av skyddade verkstäder f. n. är mycket begränsat. De nuvarande huvudmännen vågar inte anslå medel i sin budget för nya verkstäder, då de ej vet hur stor ersättning de kommer att få för

Nr 127

Fredagen den
21 april 1978

*Meddelande om
frågor*

vare sig befintliga eller nytillkomna verkstäder.

Mot den bakgrunden vill jag till arbetsmarknadsministern ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att innan organisationskommittén för skyddade verkstäder har slutfört sitt arbete ge de nuvarande huvudmännen garanti för full ersättning för nytillkomna verkstäder, så att pågående projekteringsarbeten kan fullföljas?

§ 12 Kammaren åtskildes kl. 14.31.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert